

КАПТАНЕНКО Н. П.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
організацій та управління проектами
(Запорізька державна інженерна
академія)

УДК 342.9

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ: СТАН ЗАКОНОДАВСТВА

Статтю присвячено аналізу стану законодавства щодо адміністративно-правового захисту авторських прав. Розглянуто питання визначення та розмежування категорії адміністративно-правового захисту авторських прав від інших споріднених понять. Проведено аналіз законодавства й судової практики. Сформовано пропозиції з удосконалення теоретичних засад щодо зазначеної проблеми.

Ключові слова: адміністративно-правовий захист, інтелектуальна власність, захист авторських прав, охорона авторських прав, законодавство.

Статья посвящена анализу состояния законодательства относительно административно-правовой защиты авторских прав. Рассмотрен вопрос определения и разграничения категории административно-правовой защиты авторских прав от других родственных понятий. Проведен анализ законодательства и судебной практики. Сформулированы предложения по усовершенствованию теоретических основ относительно данной темы.

Ключевые слова: административно-правовая защита, интеллектуальная собственность, защита авторских прав, охрана авторских прав, законодательство.

The article is devoted to the analysis of state legislation for administrative and legal protection of copyright. The question of the definition and delimitation of administrative and legal categories of copyright protection from other related concepts. The analysis of legislation and judicial practice. Proposals have been formulated to improve the theoretical foundations for this problem.

Key words: administrative and legal protection, intellectual property, copyright, copyright protection, legislation.

Вступ. Трансформація адміністративного права в контексті створення умов для служіння держави інтересам громадян шляхом всебічного забезпечення пріоритету їх прав, свобод та законних інтересів у сфері діяльності публічної адміністрації [1, с. 5] передбачає врегулювання з таких же позицій відносин і у сфері інтелектуальної власності. Сучасний цивілізаційний розвиток характеризується посиленням значення результатів інтелектуальної діяльності в економічній, політичній та соціальній сферах суспільства. Рівень економіки високотехнологічних держав свідчить, що вирішальним чинником інноваційної економіки є об'єкти права інтелектуальної власності.

Серед важливих завдань якісних суспільних перетворень – реформування вітчизняного законодавства з урахуванням положень Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом, яка передбачає суттєві зміни щодо упорядкування суспільних відносин

у галузі інтелектуальної власності, зокрема щодо захисту авторських прав. Широке розповсюдження об'єктів інтелектуальної власності в українському суспільстві, збільшення кількості порушень у цьому сегменті правовідносин, незахищеність авторів (їх правонаступників) від порушення особистих немайнових та майнових прав актуалізує питання вдосконалення законодавства України для охорони та захисту авторських прав.

Різні аспекти адміністративно-правового захисту авторських прав відображено в працях таких учених, як: В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, І.Л. Бородин, Р.А. Калюжний, І.Ф. Коваль, А.Т. Комзюк, Н.В. Троцюк та ін.

Постановка завдання. Мета статті полягає у встановленні стану законодавства України щодо адміністративно-правового захисту авторських прав на основі аналізу нормативно-правових актів, наукових джерел та результатів правозастосовної практики, а також у розробленні пропозицій для вдосконалення законодавства.

Результати дослідження. Відповідно до ст. 51 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. захист особистих немайнових та майнових авторських прав здійснюється відповідно до адміністративного, цивільного і кримінального законодавства [2].

Для розгляду теми дослідження варто, передусім, визначитися з тлумаченням термінів «охорона» і «захист» авторських прав. Найявністю визначення категорій у кожній галузі права має надзвичайно велике значення для нормотворчого процесу, оскільки надає можливість законодавцю більш точно і вільно викладати правові норми. Крім того, наукові визначення категорій, закріплені законодавчо, відіграють значну роль і в правозастосовній практиці.

О. Штефан зазначає, що існує чимало наукових розробок та підходів щодо визначення та розкриття сутності таких понять, як «охорона» та «захист» прав, зокрема, і у сфері інтелектуальної власності, однак усталеного визначення цих категорій у правовій доктрині не існує [3, с. 3]. Р.Б. Шишка, дослідивши охорону прав суб'єктів інтелектуальної власності в цивільному праві, встановив на основі загальнонаукового співвідношення загального і спеціального навантаження термінів і визнав, що охорона прав повинна сприяти комерціалізації, забезпечувати захист інтелектуальної власності від недобросовісної конкуренції, незаконного відчуження, підробок та обмеження інших прав у виробничій, науковій, літературній та художній сферах [4, с. 25]. Тобто поняття охорони авторських прав є більш широким за змістом, а захист авторських прав є складовою частиною охорони авторських прав і застосовується у випадках порушення прав для їх поновлення та усунення перешкод у реалізації авторських прав.

Питання тлумачення категорії «адміністративно-правовий захист» також продовжує залишатися дискусійним серед науковців [5, с. 217]. Позиції правників заслуговують на увагу, однак трансформації наукових теорій у площину чинного законодавства так і не відбулося. Необхідність правового захисту авторських прав зумовлюється обраною Україною стратегією побудови цивілізованих ринкових відносин, забезпечення інноваційного соціально-економічного розвитку на основі власного інтелектуального потенціалу. Саме правові норми, як вважають Бачинін В.А. і Панов М.І., надають суспільним відносинам цивілізований характер, однак якщо в науці найвиразніше виражене інтелектуальне начало, в мистецтві – художнє, то в праві – вольове [6, с. 125]. Відтак створення нової теоретичної бази для адміністративно-правового захисту прав потребує активної нормотворчої діяльності.

Автори академічного курсу «Адміністративне право України» визначають, що адміністративно-правовий захист прав, свобод та законних інтересів громадянина являє собою сукупність застосовуваних у порядку, врегульованому нормами адміністративного права, засобів, спрямованих на здійснення уповноваженими на те органами (посадовими особами), а також особами та громадянами відповідних процесуальних дій (процедур) [7, с. 378]. На наш погляд, саме цю думку варто підтримати.

Право на адміністративно-правовий захист авторських прав виникає з моменту порушення особистих немайнових та майнових прав автора або його правонаступників. Мета такого захисту полягає в припиненні неправомірних дій із боку правопорушника уповноваже-

ними на те органами (посадовими особами), усуненні перешкод у реалізації прав на об'єкт інтелектуальної власності та поновленні порушених прав автора або його правонаступників шляхом застосування засобів, передбачених нормами адміністративного права. Відповідно, для реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності, зокрема здійснення адміністративно-правового захисту авторських прав, необхідно створення правового механізму регулювання правовідносин. Важливою складовою частиною такого механізму є чинні норми права, які регламентують відносини між суб'єктами галузі.

Основою правового регулювання адміністративно-правового захисту авторських прав є Конституція України. Так, ст. 54 Основного закону гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності, та право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Разом із тим Конституція України передбачає право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності (ч. 1 ст. 41). Держава забезпечує також захист прав усіх суб'єктів права власності, які рівні перед законом (ч. 4 ст. 13) [8].

Частиною національного законодавства України є чинні міжнародні договори сфери інтелектуальної власності, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Так, Україна є учасницею 18 багатосторонніх міжнародних договорів, зокрема Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (1886 р.), Всесвітньої конвенції про авторське право (1952 р., 1971 р.), Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право (1996 р.) та ін. Крім того, Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС) Світової організації торгівлі від 15 квітня 1994 р. містить положення щодо набуття, обсягу та здійснення авторських прав. Зокрема, передбачено, що правова охорона об'єктів авторського права поширюється на форми втілення, а не на ідеї, процеси, методи функціонування або математичні концепції як такі (ст. 9(2); комп'ютерні програми підлягають правовій охороні як літературні твори відповідно до Бернської конвенції (ст. 10(1) тощо [9].

В Угоді про асоціацію між Україною і Європейським Союзом зазначено, що у сфері інтелектуальної власності вона має за мету спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території сторін Угоди, а також досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності (глава 9) [10]. Отже, міжнародні договори, до яких приєдналася Україна, сприяють посиленню захисту авторських прав шляхом гармонізації законодавства сфери інтелектуальної власності країн-учасниць.

Відносини стосовно захисту авторських прав регулюються також низкою чинних нормативно-правових актів вітчизняного законодавства. Передусім, це книга четверта «Право інтелектуальної власності» та глави 75, 76 книги п'ятої ЦК України, які містять як загальні положення про право інтелектуальної власності, так і спеціальні правила стосовно створення і використання певного об'єкта, а також регламентують договірні відносини у вказаній сфері. ГК України (глава 16) регулює відносини щодо використання в господарській діяльності прав інтелектуальної власності.

Крім того, розділ XIV МК України врегульовує питання сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України, а саме: порядок митного контролю і митного оформлення товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності; митний реєстр об'єктів права інтелектуальної власності; призупинення митного оформлення товарів на підставі даних митного реєстру та за ініціативою органу доходів і зборів; спрощену процедуру знищення товарів, митне оформлення яких призупинено за підозрою в порушенні прав інтелектуальної власності; взаємодію органів доходів і зборів з іншими органами державної влади у сфері захисту права інтелектуальної власності (ст. ст. 397-403) [11].

Регулюють сферу інтелектуальної власності, в тому числі, питання захисту авторських прав, численні закони України: «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р.,

«Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р.; «Про видавничу справу» від 5 червня 1997 р., «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р., «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 5 липня 1994 р., «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» від 23 березня 2000 р. тощо.

На виконання законів України прийнято багато підзаконних нормативно-правових актів, які передбачають механізм застосування законів у зазначеній сфері: Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» від 18.01.2003 р. № 72, Постанова Кабінету Міністрів «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» від 27.12.2001 р. № 1756, Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку реєстрації в митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону» від 30.05.2012 р. № 648 та ін.

Щодо адміністративно-правового захисту авторських прав, то ст. 512 КпАП України визнає адміністративно караним таке порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, як незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом. Також юридичну основу адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері авторського права, передбачену КпАП, складають: демонстрування і розповсюдження фільмів (ст. 164⁶), незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних (ст. 164⁹), порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва (ст. 164¹³) [12]. Вчинення вказаних правопорушень передбачає накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення, конфіскацією фільмокопій, а також грошей, отриманих від їх демонстрування, продажу або передачі в прокат, конфіскацією примірників аудіовізуальних творів, фонограм, комп'ютерних програм, баз даних.

Процедура захисту права інтелектуальної власності, зокрема, авторських прав регламентується КПК України, КпАП України, ЦПК України та ГПК України.

Стрімкий розвиток цивілізації, який проявляється у формуванні інформаційного суспільства та трансформації його, на думку вчених, у smart-суспільство, базується на результатах інтелектуальної творчої діяльності людини, насамперед на сучасних телекомунікаційних засобах, зокрема мережі Інтернет. Щоденне збільшення кількості користувачів всесвітньої мережі передбачає відповідне правове регулювання Інтернет-відносин. Справді, наочне домінування технічного боку Інтернету не повинно заважати юридичному осмисленню цього феномену [13, с. 124]. Законодавець уже включився в нормотворчу роботу з вдосконалення регулювання нового виду правовідносин шляхом застосування існуючих норм та введення нових. Так, Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. було доповнено новими термінами (веб-сайт, веб-сторінка, електронна (цифрова) інформація тощо) та новими нормами, які регламентують порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав із використанням мережі Інтернет та зобов'язання постачальників послуг хостингу щодо забезпечення захисту авторського права і (або) суміжних прав із використанням мережі Інтернет (ст. ст. 521, 522). Разом із тим швидкість запровадження результатів творчої інтелектуальної діяльності – об'єктів авторського права – у світовій мережі має супроводжуватися якісним законодавчим забезпеченням – як національним, так і міжнародним.

Збільшення використання об'єктів авторського права в багатьох сферах суспільства сприяє зростанню кількості правопорушень у цій галузі. За таких умов корисними для пра-

вознавців, правників-практиків, авторів, споживачів та суб'єктів господарської діяльності будуть узагальнені матеріали правозастосовної практики, наприклад Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 04.06.2010 р. №5 [14], судова практика вирішення спорів, пов'язаних із неправомірним використанням об'єктів авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет, підготовлена фахівцями державної системи правової охорони інтелектуальної власності за 2015–2016 рр.

Висновки. У межах становлення українського законодавства в контексті євроінтеграційних процесів особливої актуальності набуває питання вдосконалення правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності, зокрема щодо охорони і захисту авторських прав.

Захист права інтелектуальної власності передбачає визнання, поновлення прав, а також усунення перешкод, що заважають реалізації прав суб'єктів права інтелектуальної власності, і може бути здійснений у кримінально-правовому, адміністративно-правовому та цивільно-правовому порядку.

Сутність адміністративно-правового захисту авторських прав полягає в припиненні неправомірних дій із боку правопорушника уповноваженими на те органами (посадовими особами) шляхом застосування засобів, передбачених нормами адміністративного права, для задоволенні вимог: про визнання права; про припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення; про вилучення матеріального носія (обладнання, устаткування та матеріалів); про публікації рішення суду про допущене порушення прав.

Сьогодні в Україні система охорони та захисту авторських прав перебуває в стадії завершення формування. У 1990-х рр. були закладені основи національної системи регулювання цієї сфери. У процесі розвитку виявилися проблеми та недоліки її функціонування. Проте входження України у світове співтовариство як інтелектуально та економічно розвинутої держави передбачає рішення зазначених питань.

Позитивним та вагомим є те, що вирішення проблем адміністративно-правового захисту авторських прав в Україні відбувається в умовах майже сформованої глобальної системи регулювання охорони та захисту авторських прав завдяки Всесвітній організації інтелектуальної власності та Світовій організації торгівлі. У контексті сучасного розвитку основні положення цієї системи мають враховувати країни, які реалізують інноваційну модель розвитку економіки, зокрема, Україна.

Використання інтелектуальної власності, передусім результатів творчої інтелектуальної діяльності, в якості стратегічного ресурсу в системі формування національного багатства та підвищення конкурентоспроможності економіки країни, прискорення інноваційного розвитку та інтеграції України в міжнародний економічний простір потребують вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності, зокрема щодо адміністративно-правового захисту авторських прав.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В. Оновлення доктринальних засад українського адміністративного права у світлі євроінтеграційних вимог / В. Авер'янов // Юридична Україна. – 2010. – № 3. – С. 4–10.
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
3. Штефан О. Охорона і захист авторських прав: теоретичний аспект / О. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2010. – № 4. – С. 3–17.
4. Шишка Р.Б. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України : автореферат дис. на зд. наук. ступ. д. ю. н. : 12.00.03 / Р.Б. Шишка ; Нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2004. – 39 с.
5. Троцюк Н.В. Адміністративно-правовий захист авторських прав / Н.В. Троцюк // Часопис Київського університету права. – 2015. – № 1. – С. 216–219.

6. Бачинін В.А., Панов М.І. Філософія права / В.А. Бачинін. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 472 с.
7. Адміністративне право України. Академічний курс. Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К. : Видавництво «Юридична думка», 2004. – 584 с.
8. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
9. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності Світової організації торгівлі від 15 квітня 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_018.
10. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 вересня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 40. – Ст. 2021.
11. Митний кодекс України, прийнятий 13 березня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44-45, № 46-47, № 48. – Ст. 552.
12. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Прийнятий 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984 – додаток до №51. – Ст. 1122.
13. Жилінкова І. Правове регулювання Інтернет-відносин / І. Жилінкова // Право України. – 2003 – № 5. – С. 124–128.
14. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10/print1493438530067520>.

КУЩ О. Є.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального
та адміністративного права і процесу
(Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого)

УДК 342.951

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ УКРАЇНИ

У статті розглядаються методи адміністративно-правового регулювання сферою житлово-комунального господарства України. Досліджується система публічного управління цією галуззю. Робиться висновок про особливості управління житлово-комунальним господарством України.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, адміністративно-правове регулювання, державне управління, муніципальне управління.

В статье рассматриваются методы административно-правового регулирования сферой жилищно-коммунального хозяйства Украины. Исследуется система публичного управления этой отраслью. Делается вывод об особенностях управления жилищно-коммунальным хозяйством Украины.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, административно-правовое регулирование, государственное управление, муниципальное управление.

